

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งหวังที่จะศึกษาเรื่องราวของภิกษุณีใน 3 ประเด็นหลัก คือ สถานภาพและบทบาทของภิกษุณีในพระไตรปิฎก, สถานภาพและบทบาทของภิกษุณีในประเทศไทย และทัศนคติที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของภิกษุณีในประเทศไทย

จากการศึกษาในส่วนของเอกสาร พบว่า สถานภาพของภิกษุณีในสมัยพุทธกาลนั้น แม้ในระยะแรกอาจมิได้รับการยอมรับเท่าที่ควร เนื่องจากภิกษุณีเป็นของใหม่ที่ขัดกับจารีตดั้งเดิมของสังคมอินเดียในขณะนั้น การดำรงอยู่ของภิกษุณีจึงดำเนินไปด้วยความไม่สะดวกในระยะแรก เนื่องจากสถานภาพความเป็นสตรีทำให้ใช้ชีวิตในฐานะนักบวชได้ยากกว่าบุรุษ แต่พุทธบริษัทหลายฝ่ายก็พยายามเกื้อหนุนให้องค์กรภิกษุณีมีความมั่นคง โดยพระพุทธองค์ก็ทรงทยอยบัญญัติพระวินัยให้เหมาะสมกับภิกษุณีมากขึ้น ในส่วนของรัฐโดยการนำของพระราชาก็ให้การสนับสนุนในเรื่องของที่อยู่อาศัยซึ่งเหมาะสมกับการใช้ชีวิตของภิกษุณี

ในส่วนบทบาทของภิกษุณีในสมัยพุทธกาลด้วยการสนับสนุนของพระพุทธองค์ การตั้งตำแหน่งเอตทัคคะให้แก่ภิกษุณีหลายรูป เป็นเครื่องยืนยันศักยภาพของภิกษุณีในขณะนั้นว่าไม่ได้ด้อยต่ำไปกว่าพระภิกษุ การยอมรับภิกษุณีจึงมีมากขึ้นโดยลำดับ ภิกษุณีจึงมีบทบาทที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะกับกลุ่มสตรี อย่างไรก็ตามบทบาทสำคัญที่สุดของภิกษุณีในสมัยพุทธกาลคงเป็นการเปิดมุมมองใหม่ให้กับสังคมอินเดียขณะนั้นในเรื่องศักยภาพในการบรรลุธรรมที่ไม่ด้อยกว่าบุรุษ และเป็นการเปิดพื้นที่ให้สตรีได้มีโอกาสใช้ชีวิตนักบวชเช่นเดียวกับบุรุษเพศ

อย่างไรก็ตามในสมัยหลังพุทธกาลเรื่องราวของภิกษุณีค่อยๆ เลือนหายไปจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามีให้ปรากฏบ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ก็ได้ปรากฏในบทบาทที่สำคัญ แต่บทบาทที่สำคัญก็คือการนำภิกษุณีไปประดิษฐานที่ประเทศศรีลังกาของพระนางสังฆมิตตาเถรีเท่านั้นเอง

ในส่วนของประเทศไทย สถานภาพของภิกษุณีในประเทศไทยยังไม่มี ความชัดเจน ที่ชัดเจนก็คือคณะสงฆ์เถรวาทไม่ยอมรับภิกษุณีในสังกัดเถรวาทเนื่องจากไม่ถูกต้องตามธรรมเนียมของฝ่ายเถรวาท แต่ก็ไม่อาจเข้าไปก้าวร้าวกับคณะสงฆ์เถรวาทในประเทศอื่นที่ให้การยอมรับ อย่างไรก็ตามการไม่ยอมรับของคณะสงฆ์เถรวาทไทยเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยที่เป็น

เอกลักษณ์ของคณะสงฆ์เถรวาท แต่ความคิดเห็นของพระสงฆ์บางส่วนก็มีทั้งที่คัดค้านและสนับสนุนเช่นกันในส่วนของบทบาทภิกษุณีในประเทศไทยเริ่มมีมากขึ้นภิกษุณีพยายามทำงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันนำไปสู่การยอมรับสถานภาพของตนเอง โดยเฉพาะภิกษุณีธัมมนันทา กับหลายโครงการที่ทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งเมื่อผลงานของภิกษุณีประจักษ์ต่อสังคมมากขึ้น ก็มีแนวโน้มที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น อย่างไรก็ตามกระแสตอบรับภิกษุณีในวันนี้ ก็เพิ่มมากขึ้น

ในส่วนอนาคตของภิกษุณี ผู้ศึกษาคิดว่า เงื่อนไขที่สำคัญในการตัดสินใจยอมรับภิกษุณีคือพระธรรมวินัย มุมมองต่อพระธรรมวินัยที่ต่างกันก่อให้เกิดความยึดถือที่แตกต่างกัน การที่จะให้คณะสงฆ์เถรวาทของไทยยอมรับอาจจะเป็นเรื่องยาก อย่างไรก็ตาม แม้ไม่ยอมรับ แต่ก็ควรอยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์ไทยเช่นเดียวกับคณะสงฆ์อนัมนิกาย เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการร่วมมือกันในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในส่วนของการจัดบวชภิกษุณีในประเทศไทย ผู้ศึกษาคิดว่าอาจมีการจัดตั้งนิกายใหม่ให้กับภิกษุณี โดยสังกัดนิกายเถรวาทแบบลังกา เหมือนคณะสงฆ์ธรรมยุติ กับคณะสงฆ์มหานิกายในเมืองไทย ที่ต่างก็เป็นนิกายเถรวาทด้วยกันทั้งสองฝ่าย ดังนั้น โดยในการบวช อาจจะทำให้ภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียวบวชให้ก่อน หรือจะเชิญภิกษุณีจากศรีลังกา หรือไต้หวัน มาบวชให้ ก็แล้วแต่คณะสงฆ์จะมีมติตกลงกัน หรือหากไม่ทำเช่นนั้น ก็มอบหมายให้องค์กรสงฆ์ในต่างประเทศ เข้ามาจัดการบวชภิกษุณีในเมืองไทย โดยคณะสงฆ์ไทยไม่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่สำคัญ ภิกษุณีในเมืองไทยควรรวมตัวกันเป็นองค์กรให้ชัดเจนมากกว่านี้ หากต่างคนต่างบวช ต่างคนต่างทำงาน ความร่วมมือระหว่างกันไม่มี อนาคตของภิกษุณีก็จะเป็นที่ยอมรับได้ลำบาก เนื่องจากภิกษุณียังไม่มีพลังเพียงพอที่จะก่อให้เกิดการยอมรับ ดังนั้นการรวมกลุ่มกันให้ชัดเจน จะก่อให้เกิดองค์กรของภิกษุณีที่พร้อมจะทำงานเพื่ออนาคตของภิกษุณี

ในส่วนของการแบบสอบถามที่สุ่มตัวอย่างจากพุทธศาสนิกชน การตอบแบบสอบถามจากทั้ง 3 กลุ่มเป้าหมาย แนวโน้มในการยอมรับภิกษุณีไม่ห่างจากแนวความคิดที่ปฏิเสธมากนัก และในบางประเด็นมีความเห็นที่ใกล้เคียงกันด้วย และในส่วนของบทบาทภิกษุณีผลของแบบสอบถามทำให้เห็นความคาดหวังต่อสังคมที่มีต่อบทบาทของภิกษุณี เพราะสังคมยอมรับบทบาทของภิกษุณี แม้จะยังไม่แน่ใจที่จะยอมรับในสถานภาพ และนั่นเป็นตัวแปรที่สำคัญ เป็นนิมิตหมายให้เห็นว่าในอนาคต สังคมจะเห็นความสำคัญของการมีภิกษุณี และรู้สึกคุ้นเคยกับภิกษุณีมากขึ้น ทำให้ภิกษุณีไม่กลายเป็นของใหม่แต่กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในวันข้างหน้า

กล่าวโดยสรุป สถานภาพและบทบาทของภิกษุณีในเมืองไทย แม้จะไม่ได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์ แต่ก็ยังมีการทำงานร่วมกับพระสงฆ์อยู่บ้าง แม้คณะสงฆ์หลักไม่สามารถที่จะให้การรับรองเนื่องจากขัดกับหลักการ แต่ก็มีพระสงฆ์บางส่วนที่มีเมตตาต่อภิกษุณี เนื่องจากต้องการเปิดโอกาสให้สตรีได้ใช้ชีวิตนักรบวช ในส่วนของรัฐ แม้จะไม่มี พ.ร.บ. ออกมารองรับชัดเจน แต่ก็มีกฎหมายที่คุ้มครองนักรบวชต่างชาติ และมีกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา มีความเป็นไปได้ที่อนาคตอาจมีการเรียกร้องให้ออก พ.ร.บ. เพื่อรับรองสถานภาพของภิกษุณีมากขึ้น ในส่วนของสังคม กระแสคัดค้านภิกษุณีเริ่มลดลง เมื่อสื่อไม่นำเสนอข่าวคราวที่เป็นไปในทางลบกับภิกษุณี ในทางตรงกันข้าม มีสื่อที่นำเสนอผลงานของภิกษุณีในสังคม การคัดค้านภิกษุณีเริ่มหยุดนิ่ง แต่การทำงานของภิกษุณีมากขึ้น บทบาทต่างๆ ของภิกษุณีที่ประจักษ์ต่อสังคม เริ่มมีมากขึ้น ความเคยชินต่อการเห็นภิกษุณีทำงานเริ่มมากขึ้น สังคมเริ่มเห็นการเคลื่อนไหวของภิกษุณีในทางที่ดีมากกว่าเดิม ดังนั้นบทบาทจึงเป็นตัวแปรสำคัญในการก่อให้เกิดการยอมรับภิกษุณี แต่ว่าจะยอมรับได้มากน้อยแค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับภิกษุณีจะรวมตัวกันเป็นองค์กรนักรบวชหญิงที่เข้มแข็งได้ไหมในอนาคต

ข้อเสนอแนะในทางสังคม

ในส่วนของคณะสงฆ์ผู้ศึกษาคิดว่า เมื่อคณะสงฆ์ไม่สามารถห้ามการเกิดขึ้นของภิกษุณีในเมืองไทยได้ และจะทำเหม็นเฉยก็ดูไม่สมควรเท่าไรนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าในอนาคตภิกษุณีมีแรงสนับสนุนทางสังคมมากขึ้น คณะสงฆ์อาจจำเป็นต้องปรับทัศนคติที่มีต่อภิกษุณีบางอย่าง เพราะหากปล่อยให้สตรีไทยไปบวชเป็นภิกษุณีในต่างประเทศ แล้วกลับมามีบทบาทในเมืองไทยโดยปราศจากการควบคุม ก็อาจก่อให้เกิดช่องทางให้ผู้หวังกอบโกยผลประโยชน์ดังกล่าวจากโอกาสนี้ได้ และอาจก่อให้เกิดความแตกแยกกับคณะสงฆ์มากขึ้น หากสังคมมองว่าคณะสงฆ์กีดกันสตรีให้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามนอกจากคณะสงฆ์จะต้องให้ความรู้ในเรื่องภิกษุณีกับสังคมมากขึ้น คณะสงฆ์ยังต้องเปิดโอกาสให้ภิกษุณีบ้างภิกษุณีในเมืองไทยควรสังกัดนิกายใหม่ให้ชัดเจน และคณะสงฆ์ก็ควรยอมรับการเกิดขึ้นของนิกายใหม่นี้ ในฐานะนิกายย่อยของเถรวาท เพื่อที่คณะสงฆ์จะได้ปกครองดูแลให้เกิดความเรียบร้อยภายใต้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์เนื่องจาก ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏเรื่องภิกษุณี แต่ก็เปิดช่องทางให้คณะสงฆ์ไทยปกครองคณะสงฆ์อื่นอยู่แล้ว ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 มาตรา 5 ทวิ

คณะสงฆ์" หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

"คณะสงฆ์อื่น" หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจันนิกาย หรืออนันนิกาย
 ดังนั้นผู้ศึกษามีความเห็นที่สามารถที่จะเพิ่มภิกษุณีเข้ามาดูแลโดยสังกัดคณะสงฆ์อื่น
 ในความหมายตาม พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้

ในส่วนของรัฐบาล ผู้ศึกษาคิดว่าไม่ควรเพิกเฉยต่อปัญหานี้โดยมอบหมายให้คณะ
 สงฆ์เพียงอย่างเดียว รัฐบาลควรช่วยเหลือคณะสงฆ์โดยหาทางแก้ไขในส่วนของ การแก้ พ.ร.บ. ให้
 มีการรับรองสถานภาพของภิกษุณี เพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา

ในส่วนของสังคม การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภิกษุณีให้กับประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ
 ที่จะทำให้สังคมเป็นผู้เลือกที่จะให้มีภิกษุณีในเมืองไทยหรือไม่ มีความเป็นไปได้ในอนาคตอาจมี
 การขอให้ทำประชาพิจารณ์เพื่อให้สังคมเลือกที่จะมีภิกษุณีหรือไม่

ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

ผู้ศึกษาคิดว่าควรจะมีการศึกษาในเรื่องความแตกต่างระหว่างสถานภาพและบทบาท
 ของภิกษุณีในแต่ละนิกาย, ความสัมพันธ์ของภิกษุณีกับองค์กรต่างๆ , ภิกษุณีมหายานใน
 สังคมไทย, นานาสังวาสกับการบวชภิกษุณี, อุดมการณ์เถรวาทในสังคมไทย ฯลฯ

สำนักหอสมุด